

VAN ALLE MARKTEN THUIS

Fig. 1. De markt, houtsnede van Jan Frans Cantré (1886-1931).
Verzameling E. Levis.

De Groentenmarkt Deel VIII

Wanneer ik het over de Groentenmarkt heb wordt niet alleen het gelijknamig pleintje voor het Groot Vleeshuis bedoeld, maar alle localiteiten waar ooit groenten verkocht werden en worden.

We weten dat men reeds in de veertiende eeuw warmoesplanten tussen de viskraampjes op de huidige Groentenmarkt verkocht. Hiermee werden vooral koolsoorten en bladgroenten bedoeld, zoals witte, rode, bloem- en savooikool, rapen, wortelen, rammenas - een soort radijs met zwarte wortel en

scherpe smaak -, pastinaken en andere wortelsoorten met veel "groenze" (1), ook bieten evenals verscheidene kruiden voor sla en "groenselsoepe". Vis en groenten gaan zeer goed samen. Zijn zij ten andere niet de basisproducten van de oorspronkelijke Gentse vissoep of Waterzooi? De kramen van deze "groenwaermarkt" stonden tussen de Vleeshuisbrug en het begin van de Hoogpoort en de Lange Munt. In 1664 greep deze markt plaats voor het Klein Vleeshuis of "Nieuwe Marct" (op de hoek van de Kortedagsteeg en de Vogelmarkt), en de "Vischmerct" op zaterdagen en tijdens wekdagen op het Sint-Veerleplein.

Toen in 1689 de Vismarkt verhuisde naar de open plek tussen de Sint-Veerlekerk en het Wenemaersgodshuis, aan de samenvloeiing van Leie en Lieve, kwam de Vismarkt geheel voor de groentenhhandel vrij. Dit bracht dan weer nieuwe problemen mee, want de "groenselboeren en -boerinnen" ploften hun karren pal voor de winkels en de huizen rond de markt neer, zodat de handelaren morden en het verkeer "geen libere passage" had rond het pleintje. Het stadsbestuur greep in en in 1767 kwam een verbod op het plaatsen van "groenselkerren" in de buurt.

Tot voor de Franse Overheersing werd op het Sint-Veerleplein naast groenten ook nog dure limoenen, sinaas- en granaatappels en andere exo-

Fig. 2. Groentenmarkt 1929.

(Foto Louis De Landsheer. Overpoortstraat 26 Gent. Contactafdruk van originele glasplaat. Verzameling E. Levis)

tische vruchten verkocht, die alleen door de gegoede burgerij konden gekocht worden.

Met hun komst hadden de Fransen niet alleen hun revolutie geïmporteerd, maar was er blijkbaar ook een evolutie gekomen in het commerciële denken van onze voorouders. Door de uitbreiding van de perifere stadswijken ging men decentraliseren. De kleinhandel werd overgebracht naar de overdekte markt naast vlees- en vishandel op het Sint-Veerleplein. (Fig. 3) In 1896 verkocht men groenten op de Groentenmarkt, het Sint-Annaplein, het Casinoplein tegen de Coupure, in de Burgstraat, op het huidige Bisschop Seghersplein op de Brugse Poort en in de Sint-Amandstraat tussen de Blandijnberg en de Kunstlaan. Deze markten waren ook geen exclusieve groentenmarkten meer, aangezien men het detailaanbod ging uitbreiden met allerlei fruitsoorten.

Rond de pomp op de Groentenmarkt stonden de “groenselventers” die gespecialiseerd waren in de teelt van één speciale groente. Op fig. 4 zien we zo’n “groenselwijveke” met haar speciale “groenselbenne” vol bloemkolen. Ook de “primeurs” werden op het middenplein en op de omringende voetpaden aan de man - of vrouw - gebracht. Deze groothandel was enkel daar, evenals om de hoek op het Sint-Veerleplein (Fig. 5 en 6) en de Burg-

DE NIEUWE VISCHMARKT

Er is weeral wat nieuws in Gent,
Dat ik U zal bezingen,
Omdat ik weet alsdat het volk
Veel houdt van nieuwe dingen :
Het is van de overdekte merkte,
Die men nu heeft doen bouwen,
Voor vischverkoopsters groot en klein
En ook voor groenselvrouwen bis

't Was vroeger al in de open lucht,
En al de groenselvrouwen.
Die klaagden dat ze in zomertijd
Niets frisch en kosten houwen.
Zij riepen dat het Stadsbestuur
't Niet langer moogt gedoogen,
Dat wortels, raap en seldere
Alzoo stond te verdroogen.

Des winters was 't een ander spel,
En was het zoo gebleven,
De vischverkoopsters op den duur
Die waren al verstevten.
Zij konden spijs hun lollepot
Van koude zich niet stuipen,
En blieken, paling, alles lag
Vervrozen in de kuipen.

Maar al 't verdriet is nu gedaan,
Nu hoort men niet meer klagen.
Van regen, koude of zonneschijn,
Of eenige and're plagen.
want vischverkoopsters oud en jong,
En heel het groensel rasken,
Die zitten in de nieuwe merkt
Als in een glazen kasken.

En boven d'ingang van de mijn
Ziet men Neptunus prijken,
Waar de Engelschmans soms uren lang
Als uilen staan op kijken.
Maar 'k denk, wijl zij nu toch het geld
Gaan scheppen met heel hoopen,
Dat zij Neptunus, hun patroon,
Een broek zoûn mogen koopen.

Ik hoop, men zal niet lijk weleer,
Daar heele dagen kijven,
Want ieder visch of groenselvrouw
Moet op haar stalken blijven.
En al wie volgens 't reglement.
Zich daar niet wil gedragen,
Die gaat de mammelokker in (2)
Tot einde van haar dagen.

Fig. 3. Spotlied op de nieuwe
“overdekte merkte” voor vis en
groenten. Ook de naakte beelden
in het fronton zijn bron va erger-
nis.
(Koninklijke Bond van Oost-
vlaamse Volkskundigen - Gent La
17 - boek A)

straat toegelaten. Op het Groot Kanonplein en de Vrijdagmarkt verkocht men op vrijdagen naast groente ook nog zaden.

De “Gids voor Gent en Oost-Vlaanderen” van 1905 vermeldt :

Groenselmart.

“Alle dagen : Groensel, fruit- en moeskruidmarkten. - Er zijn eene nachtmarkt en dagmarkten. - De nachtmarkt is gevestigd op de Vrijdagmarkt. Eene bijzondere plaats, rond het standbeeld, is er voorbehouden voor den verkoop der vroege groenten. Daarenboven, tijdens het tijdvak van 15 April tot 31 Juli, zal de Groenselmart bij de Vrijdagmarkt gevoegd worden voor den verkoop van aspergen, erwten en aardbeziën. - De nachtmarkt wordt geopend : in den zomer (1 April tot 30 September) om 2 ure 's morgens en in den winter (1 October tot 31 Maart) om 3 ure 's morgens. Zij wordt om 6 ure 's morgens gesloten. De dagmarkten zijn gevestigd : Veerleplaats, Groenselmart, Ste-Elisabethplaats en Brugschensteenweg (vóór de kerk van St-Jan-Baptist). - Zij worden geopend om 6 ure 's morgens en gesloten den zondag om 11 ure 's morgens; den zaterdag om 4 ure 's avonds in den winter en om 8 ure 's avonds in den zomer, de andere dagen 's middags. - Een verkavelingsplan, vastgesteld door het schepencollege, duidt de plaatsen aan die op de Groenselmart en op de Veerleplaats voorbehouden zijn, eenerzijds aan de groenselhoveniers en voortverkoopers, die een bestendig kraam hebben en, van den anderen kant, aan de handelaars in vroege groenten.

Den vrijdag van elke week, eene markt voor den verkoop van warmoesplanten en zaden. Zij wordt gehouden op de Groot-Kanonplaats; zij begint des zomers te 6 uur en des winters te 7 uur; zij eindigt te middag.”

Zoals de Wegwijzer schrijft, had de nachtmarkt of groothandel plaats op de Vrijdagmarkt, wat voor de omwonenden ook overlast gaf. Uit die tijd

Fig. 4. Zomerse scène op de Groentenmarkt te Gent. Een winkelende dame betaalt haar inkopen. De bloemkolen liggen in speciale bennen. Streepjesparasol en strooien hoedjes beschermen de burgers tegen de zon. Alleen boeren waren bruin van buiten te werken.

In het Oud Vleeshuis is tijdelijk de post en de verzendingsdienst van de Belgische Spoorwegen ondergebracht. "Posterijen en Telegrafien - Postes et Télégraphes" - "Chemin de fer de l'Etat - Bureau central d'Expédition de Marchandises et de Valeurs" staat er op de gevel. Boven de deur: "Ingang voor wagens en karren - Entrée des wagons et charettes."

Foto van omstreeks de eeuwwisseling.

(Fonds Vanderhaegen - Verzameling Museum voor Volkskunde te Gent)

stamt het gezegde: 't Is vrijdag, de blauwe lanciers komen naar de stad', omdat de boeren vroeger in hun blauwe kielen naar de stad kwamen. Gezien de markt om twee uur begon, schoven de boerenkarren al om één uur aan. Het was verboden de markt langs andere straten op te rijden dan langs de Kammerstraat, de Lange Munt en de Zuivelsteeg. Daardoor werd het een gedrum van je welste. Een lint van wachtende "groenselkerren" en sakkerende "groenselbazen" van de Lange Munt, Groentenmarkt, Gras- en Korenlei, Hoogstraat, tot zelfs soms aan de Brugse Poort, doorslingerde de stad.

Dat duurde zo tot aan de Tweede Wereldoorlog toen de bezetter de zaken reorganiseerde. De vroegmarkt op de Vrijdagmarkt ging voor de bijl en verhuisde gedwongen naar de Beestenmarkt voor het slachthuis waar hij aan de stadsrand minder ongemak veroorzaakte. Men was er echter vet

Fig. 5. Een regenachtige dag op het Veerleplein. De groentenvrouw zit er maar bedrukt bij. Het hoekhuis tegen het poortgebouw van het Gravensteen is reeds afgebroken voor de restauratiewerken. In 1893 zou men aan de herstelling van het poortgebouw beginnen. Op de achtergrond wordt een koets voortgeduwd. De grond ligt bezaaid met groentenaafval. Het is een hondenweer, alhoewel de twee straatlopers op de voorgrond zich daar weinig aan gelegen laten.

(Fonds Vanderhaegen - Verzameling Museum voor Volkskunde te Gent - Foto tussen 1890-1893)

mee : het meeste was op de bon, de aanvoer was zeer onregelmatig en veel werd in het zwart verkocht. Het aanvoerprobleem heeft nog aangesleept tot op het einde van de veertiger jaren. Voor de oorlog en in het begin van de vijftiger jaren was er verkoop van keurfruit en groenten in de Baude-loostraat en op de Ottogracht, maar in 1964 verhuisde die naar de Groothandelsmarkt.

Ook de techniek stond voor niets. Schoof de "groenselvrouwe" vroeger de lollepot (3) onder de rokken, thans gebruikt men de verrolbare gasverwarming met butaanflessen om de winterse knoken soepel te houden.

De Groothandelsmarkt was een aanzienlijke verbetering, daar de boeren niet meer in weer en wind hoefden te staan en er over grote magazijnen beschikten. De fruit- en groentemagazijnen rechtover de ingang van de Sint-Jacobskerk dateren nog van de periode vóór 1964. Omstreeks Allerheiligen, maar ook daarbuiten worden bloemen verkocht op de Groothandelsmarkt en binnenkort zal waarschijnlijk ook de Beestenmarkt er onder-

Fig. 6. Groentenverkoopsters op het Veerleplein. De woningen tegen de omheiningmuur van het Gravensteen zijn afgebroken. Houten omheiningen sluiten de werken af.

(Fonds Vanderhaeghen - Verzameling Museum voor Volkskunde te Gent)

dak krijgen. Ik twijfel er aan dat de geuren van deze twee laatsten met mekaar zullen harmoniëren.

De Groentenmarkt gaat vandaag nog steeds door op het gelijknamige pleintje. Alleen 's zondags ruimen de landbouwproducten sinds enkele jaren de plaats voor de schildersezels van de kunstmarkt. Die valt onder de dienst Culturele Animatie. Men verkoopt er kunst van zondagsschilders die er naar hartelust "groenselsoepe" of landschapjes met veel groen en gebladerte zitten te penselen. (4)

Dat groenten, fruit, schilderkunst en woordkunst slechts een savooiblad uit mekaar liggen, kun je in de nu volgende sappige Gentse uitspraken zelf vaststellen : Is iemand geen held dan is het "ne pruimeschijter". Zéér plat is "zo plat als een boon". Iemand die in het groen gekleed loopt ziet er uit "als een prei in volle fleur". Een druppel op een gloeiende plaat wordt in het Gents "een boon in nen brouwketel". Iemand die geminacht wordt, wordt "geacht lijk een boon". "Ge zoudt hem uit de bonen niet jagen" slaat op iemand die walgelijk vuil is. Iemand die van zijn stuk is "loopt in de bonen". Iemand die zijn inzichten niet laat kennen "gaat ge zijnen ajuin niet pellen". Is men overkleed dan krijgt men de smalende opmerking "dat men gekleed is gelijk ne rauwen ajuin". "Mijne ajuin loopt te veure" slaat dan

Fig. 7. Fruitverkoopster naast de krantenkiosk op het Graaf van Vlaanderenplein voor het voormalige Zuidstation. De verkoopster zit op een stoeltje met afgezaagde poten, beschermd door een paraplu tegen de felle zon. Men kon hier fruit en andere versnaperingen kopen om uit het vuistje te nuttigen. Een huurrijtuig wacht op klanten. (Fonds Vanderhaegen - Verzameling Museum voor Volkskunde te Gent)

weer op je horloge. Op de markt kun je voor “nen appel en een ei” iets kopen. Een schoon meiske kan “bleuzen gelijk nen appel”. Als iemand een boer laat zegt men : “’t Zijn appels veur mijn lief; z’ eet zoo girre fruit”. Vrouwen zijn al naar gelang hun leeftijd “snelle” of “ouwe saveujen”. Een vrouw “mee weinig balkon” is “een platte boone”. Geen woord zeggen is “zich gesloten houden gelijk een saveuje”. Iemand foppen is “zijne wurtel schrepen” of betekent ook hem leugens wijsmaken of geheimen ontfutselen. Het heeft ook een obscene betekenis. Een “petaterhoofd” of een “petaterbolle” is een dommerik. “Gemaakte kool” is doorgestoken kaart. Wie een pokdalig gezicht heeft “is mee zijn muile in d’eerweten gevallen”. Wanneer iets zo dun is dat men er het daglicht kan door zien dan “kan men er eerweten door zaaien”. Iemand onder zijn voeten geven is “iemand op zijne sala geven” en “zo locht of een saaldeblaadje” (salieblaadje) werd gezegd van al wat dun en licht was. Zit men met “een hoofd gelijk een vurte rape” dan heeft men wel een zeer zware hoofdverkoudheid. Dat bepaalde groenten winderigheid veroorzaken blijkt uit vele spreuken en uitdrukkingen :

“Die raepen eten laten veesten en scheten.”

MIJNE KAROLINE !

HOE RIJMT MEN DAT TE SAAM.

Als men soms in het leven
Ja alles wel beschouwd,
Dan hoort men wel eens zeggen ;
Och ! was ik maar getrouwd,
En wil mij wel aanhooren,
Gelooven wat ik zeg ;
'k Heb haar mijn trouw' gezworen,
Maar 't is jammer zij is weg.

REFRAIN :

Wie van de heeren
Heeft mijn' Karoline niet gezien ?
Karoline niet gezien (2 maal)
Wie van de heeren
Heeft mijn' Karoline niet gezien !
En wie van de heeren
Heeft mijn Karoline niet gezien.

Toen ik haar hand kwam te vragen,
Zij gaf het met plezier
Zij kon mij zoo behagen,
Och ! was zij maar nog hier ;
Gij had ze moeten kennen
Haar oogen zijn zoo zacht
'k Zie haar in mijne droomen,
Soms tijds de gansche nacht.

Wie van de heeren, enz.

En 's avonds in den donk'ren
Al was het soms wat laat,
Stond zij op mij te wachten
Op 't hoekje van de straat.
De maan kon ons bekoren
Dan waren wij kontent,
Zij liet mij wel eens hooren :
Gij zijt een brave vent.

Wie van de heeren, enz.

Maar komt zij immer weder,
Dan wordt zij vast de mijn
Dan gaan wij samen paren
En weêre gelukkig zijn ;
Dan gaan wij samen trouwen
En eens als man en vrouw
't En zal ons nooit berouwen,
Wij zijn 's winters uit de kod.
Wie van de heeren, enz.

De beurs, het park en de rechtbank Bis.
Hoe rijmt men dat te zaam ?
De beurs is voor den handelaar,
En 't park is voor den wandelaar,
En de rechtbank voor den schandelaar,
Zoo rijmt men dat te zaam. Bis.

Een meisje, een jongen en een bruiloffeest
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Een meisje zit aan 't breien,
De jongen die komt vreien,
Op de bruiloffeest zal men rijen,
Zoo rijmt men dat te zaam.

Eene kool, eenen vrek en een hospitaal,
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Eene kool die kan bederven,
Van een vrek kan men veel erven,
En in 't hospitaal kan men sterven,
Zoo rijmt men dat te zaam.

Een student, eenen duivel en een jood
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Een student die kan goed liegen,
En wie zien geen duivel vliegen,
Maar een jood die kan bedriegen,
Zoo rijmt men dat te zaam.

Eene molen, eenen boer en een' boerin
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Eene molen die kan draaien,
Eenen boer zou geerne maaien,
En de boerin die zit te naaien ;
Zoo rijmt men dat te zaam.

Den hemel, d' hel en 't vagevuur,
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Naar den hemel gaan de zielen,
En aan d' hel vaag ik mijn hielien,
En in 't vagevuur daar en is geen bier ;
Zoo rijmt men dat te zaam.

Een pompier, een gendarme en eene muis
Hoe rijmt dat te zaam ?
Een pompier die gaat uit blusschen
Een gendarm en vangt geen musschen
Een muis kruipt overal tusschen
Zoo rijmt men dat te zaam.

De vischmarkt groenselmarkt en een gardeville
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Op de vischmarkt zijn veel wijven
Op de groenselmarkt zijn 'z' aan 't kijven
En de garde zal 'z' opschrijven ;
Zoo rijmt men dat te zaam.

Een ajuin, een kasteel en komeer
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Een ajuin die moet men pellen,
Aan 't kasteel die moet men bellen
Een komeer kan veel vertellen ;
Zoo rijmt men dat te zaam.

Een advokaat, een notaris en een lijk
Hoe rijmt men dat te zaam ?
Een advokaat pleit voor de 'duiten,
De notaris schiart naar de kluiten
En het lijk voert men naar buiten ;
Zoo rijmt men dat te zaam.

Vliëgend blaadske.

In het tweede lied (rechts) komt de "groenselmarkt" ook ter sprake. We kunnen eruit opmaken dat de politieagenten of "gardeviels" daar zeker niet stonden om hun "latte" (sabel) te verslijten maar regelmatig hun autoriteit tegen de vis- en komeerwijven moesten laten gelden.

(Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen - Gent La 17 - boek A 41)

“Hij heeft bonen g’eten.”
“Rapen den eersch doen gapen.”
“Hij heeft rauwe ajuin g’eten.”
“Ach, rapen is toch maar een windig kruid,
En toch is iedereen op rapen uit.”
“Boonen en rapen doen ’t gat gapen,
En ieder bete is een schete.”

Wie na dit alles gelezen te hebben “bleust gelijk (’t bloed van) een rape” moet er nu wel zeer bleek uitzien. Ik zie ook al een paar dames waarvan hun “groenselsoepe” scheef staat; t.t.z. hun bloemekenshoed. Het was hiermee zeker niet de bedoeling in de lezer “zijn rape te zitten” of “in zijn bonen te lopen”, want dat zou hem maar misnoegd maken, maar alleen te wijzen op de schilderachtige rijkdom van de Gentse taalschat. Tot waar de “Groenselmort” ons (mis)leiden kan !

Eddy LEVIS

NOTEN

- (1) groeze : stengels van bladeren, van aardappelen, wortelen, enz... Fr. : feullage, (groen gebladerte) Gents Woordenboek p. 480.
- (2) mammelokker : stadsgevangenis aan het Belfort.
- (3) lollepote : houten voetstoot met houtskool. Zie vorig artikel voetnoot 8.
- (4) groenselsoepe : 1. soep van groenten
2. vrouwenhoed met veel bloemen
3. zekere schilderijen, bijz. landschappen verbeeldende.
Gents Woordenboek, p. 479.

BIBLIOGRAFIE

- Frans De Potter, “Gent van de oudste tijden tot heden” - 1882-1932.
- J.J. Steyaert, “Volledige beschrijving van Gent” - 1857.
- Lodewijk Lievevrouw-Coopman, “Gents Woordenboek” - 1974.
- Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, Bibliotheek Museum van Volkskunde te Gent, “Liederen” - lade 17.
- “Wegwijzer voor Gent en Oost-Vlaanderen” - 1905.
- Museum voor Industriële Archeologie en Textiel, Gent : “De Markt” - 1988.